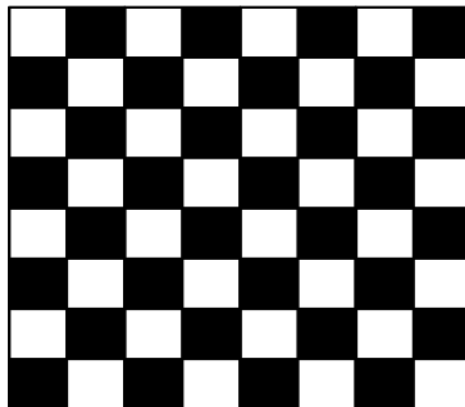

Mod sætningsspillet

Tina Lauritsen, februar 2018

Er du en vinder eller en taber? Er du stærk eller svag? Handler du af pligt og synes det burde være af lyst?

Vores sprog er fuld af modsætninger. Det er en måde at gribe noget på, så det bliver enklere at have med at gøre.

Med et *enten-eller* kan vi organisere vores oplevelser i klart adskilte kasser, som umiddelbart gør det hele nemmere at overskue og forstå. Udfordringen er bare, at livet ofte udfolder sig på en langt mere kompliceret måde.

Så har vi brug for at få farverne tilbage på paletten.

Her i foråret har jeg en særlig opmærksomhed på stemmer. Jeg forsøger at give plads og taletid til forskellige stemmer, som har noget på hjerte som trænger til at få mere opmærksomhed. I denne uge gør jeg imidlertid et lille ophold og lader min egen stemme fylde. Eller rettere: På vegne af forskellige stemmer i min egen praksis vil jeg gerne opholde mig lidt ved et særligt fænomen, som ivrigt og ofte melder sin ankomst.

Det handler om modsætninger. De dukker op alle de steder, hvor vi nu færdes i livet: På arbejdspladsen, i uddannelsesforløbet, i vores private og sociale liv og ikke mindst i mediebildet, som er en stadig kilde til at spejle og korrigere den forståelse, vi har af os selv og vores omverden. Taber – vinder, succes – fiasko, lykke – ulykke, svaghed – styrke, offer – bøddel, god – ond, pligt – lyst, og sådan kunne jeg blive ved i en lang række af modsætningspar, som indtager en ret markant plads i vores sprog og i vores forståelse af os selv og verden.

Det er en slags *enten-eller* tænkning, som vi bruger til at orientere os med; en måde at gribe noget på, så det bliver enklere at have med at gøre. Vi danner forskelle og organiserer dem i enkle særskilte kasser, så vi bedre kan overskue situationen. Udfordringen er bare, at livet ofte udfolder sig på en langt mere kompliceret måde. Så mister vi alligevel orienteringen og bliver frustrerede over, at vi ikke kan få det til at gå op. Eller over, at det vi oplever og erfarer, sprænger rammerne, flyder over og nægter at tage plads i kategorierne.

Indenfor en række videnskabsområder benævnes fænomenet *dikotomi*; en deling af en helhed i netop 2 dele, hvor intet kan tilhøre de to dele samtidigt. Der er altså ingen overlap og nuancer mulige, når vi begrebsligger noget som en dikotomi. Delene udelukker gensidigt hinanden.

Jeg kommer altid til at tænke på det som et skakbræt. Sorte og hvide felter fordelt ud på spillefladen, og enten kan man bruge de sorte, eller man kan bruge de hvide. Krydsninger er ikke muligt, og der er ingen gråtoner på spillefladen. Og slet ingen farver. Skakspillet udtrykker en særlig orden, et særligt blik, som kan have sin

berettigelse, og som også har sine begrænsninger.

For nogle år siden blev jeg meget berørt af en TV kampagne ifm en storstilet indsamling til kræftens bekæmpelse. Man fulgte – som en del af et TV show – en dreng som var blevet rask efter en kræftsygdom. Det var jo en fantastisk lykkelig historie. Hvad der ikke desto mindre berørte mig var, at hele historien blev fremstillet i et højdramatisk sports-metaforisk sprog, hvor drengen blev fremstillet og hyldet som en vinder, fordi han havde besejret sygdommen. Billedfladen fyldtes af en sportsarena og hyldende syngende tilskuere. Jeg fik ondt i maven af det. Jeg forestillede mig, hvordan det mon var at se denne hyldest og være et andet ungt menneske – måske det menneske i hospitalssengen ved siden af – som ikke blev rask og som måske måtte forberede sig på at tage afsked med livet. Og som med denne fremstilling på landsdækkende TV i bedste sendetid kun kunne opleve sig som en taber.

Som om overvindelsen af en kræftsygdom var et spørgsmål om en særlig sejhed, en kampvilje, som netop denne dreng havde mobiliseret, og som fortjente hyldest. Hvorimod andre så ikke fortjente hyldest, fordi de ikke var ligeså seje og vellykkede i 'kampen mod kræften'? *Enten eller*. Taber eller vinder.

Med al respekt for den konkrete situation og forståelse for de stærke følelser, der var på spil her, var det for mig alligevel et alvorligt eksempel på den fælde, som modsætningsspillet lader os falde i. På mørke-siden af en stærk fortælling om en vinder, er der en ikke mindre virkningsfuld fortælling om en taber. Sportsmetaforer – og dermed vinder-taber dikotomier – er en af de meget udbredte metaforer i vores sprog i disse år, og jeg er ofte vidne til både deres dominans som forståelses-guide og til de effekter, som de efterlader os med, når vi ikke føler os på vinderholdet.

Farver på paletten

Jeg taler ofte med mennesker, for hvem et sådant modsætningsforhold i oplevelsen af tingene kan medvirke til at fastholde en uønsket situation. Man holdes fanget i dikotomiens liniære figur, i *enten-eller* spændet. Og hver gang tænker jeg på skakspillets præmisser og får lyst til at 'skifte scenen' og bytte skakbrættet ud med et abstrakt maleri, hvor farver og former danser hen over lærredet på den mest kaotiske og sammenvævede måde. Fordi det billede ofte kommer tættere på kompleksiteten i de fortællinger, som bliver fortalt.

Fastlåsthed må man finde en vej ud af. En *line of flight* er der brug for, som skaber andre og flere udsigtpunkter at betragte situationen fra. (Jeg har skrevet om begrebet [lines of flight](#) på min blog, Ugebrev 41 og 42, 2017)

Afhængig af den enkelte samtalsituation, som altid udgør en levende improvisation over de temaer, som det andet menneske er optaget af, kan vejen ud af fastlåstheden findes på forskellige måder. Det kan fx ske gennem en bevægelse ind i helt andre aspekter af fortællingerne, hvor noget andet, som *også* er vigtigt, og som ikke har noget med modsætningsforholdet at gøre, kommer frem i forgrunden og tilbyder et andet perspektiv:

- *Du fortalte, at du igen i går kom til at føle dig svag, fordi du igen ringede til din mor. Jeg kom til at tænke på, hvad der fik dig til at gøre det? Hvad var din intention med det?*
- *Jeg gjorde det måske også, fordi jeg ved, at det betyder ret meget for hende. Hun føler sig mere tryk, når hun ved lidt om hvordan jeg har det.*
- *Så det er vigtigt for dig, at din mor føler sig tryk? Hvad gør du ellers for at hjælpe hende med at føle sig tryk?*

Det kan også ske ved at adressere selve modsætningsspillet; træde et par skridt tilbage og iagttage fænomenet og derved åbne samtalen for, hvad vi egentlig synes om de virkninger, som dette modsætningsspil har på os. Eller vi kan gå eksperimenterende til værks; gå på opdagelse 'ude i verden' for at undersøge, hvordan det virker på andre mennesker – fx familiemedlemmer, kærester, kollegaer eller nogen, vi tilfældigt møder:

– Hvilke erfaringer har du med at føle dig som 'en taber'? Hvordan fik du det så, hvordan påvirkede det dig? Hvad synes du om, at det var sådan? Hvad gjorde du så?

Fælles for de forskellige veje ud af *dikotomi-fælden* er bestræbelsen på nuancer. At bringe farverne tilbage på paletten, så det igen bliver muligt at mixe, tone, kontrastere, bygge former op, male dem over og alt det andet, vi har brug for, når vi skal forsøge at forstå det fantastiske og komplicerede liv.

Enten-eller kan blive til *både-og*, kan blive til *lidt af det hele* og *noget helt andet*. Det er sjovere, det giver fornemmelse af større frihed, og så yder det respekt om det forunderlige og komplekse værk, som ethvert menneskes liv er.